

NASJONAL KONFERANSE: DE ER ALLE BARN, 13-14. JUNI 2019

EN NASJONAL KONFERANSE OM BEKYMINGSFULL/SKADELIG SEKSUELL ATFERD
HOS BARN OG UNGE

Innholdsfortegnelse

NASJONAL KONFERANSE: DE ER ALLE BARN, 13-14. JUNI 2019

EN NASJONAL KONFERANSE OM BEKYMRINGSFULL/SKADELIG SEKSUELL ATFERD

HOS BARN OG UNGE

1

1	Innledning	6
1.1	Historikk.....	6
1.2	Formålet med årets konferanse.....	6
2	Konferansens innlegg	7
2.1	Velkommen	7
2.2	Åpningstale.....	8
2.3	Forebygging og behandling av skadelig seksuell atferd i Norge – en oversikt ..	9
2.3.1	Hva finnes av verktøy og ressurser?	9
2.4	Avhør av mistenkte barn som ledd i etterforskningen av seksuallovbrudd	10
2.5	Trender i arbeidet rundt skadelig seksuell atferd og status for fagfeltet i 2019/20	12
2.6	En barndom uten krenkelser og vold – vårt ansvar i kommunen	16
3	Innlegg dag 2	18
3.1	Introduksjon dag 2.....	18
3.2	Alene med internett – Omfang og trender med skadelig seksualitet online	18
3.3	Vi vil – men får vi det egentlig til? Om samarbeid mellom instansene.....	19
3.4	«Æ E MÆ» – For trygge og robuste barn. Erfaringer fra Sortland kommune ..	21
3.5	Svaret er samrådsmøter – hva gjør vi når vi vet?.....	23
3.6	Konsultasjonsteamet i Oslo – en presentasjon ved bruk av kasus	24
3.7	Når samarbeid fungerer	25
3.8	Hva kan spesialisttjenesten bidra med – ulike BUP-er deler erfaringer	26
3.9	Per Arne Lidbom, A-BUP Kristiansand.....	26
3.10	Ta makten tilbake – i møte med egen overgriper	26
4	Ønsker og anbefalinger hentet fra ulike innspill i løpet av konferansen	28
4.1	Oppsummering (med anbefalinger).....	28
4.2	Ønsker/Utfordringer:	29

FORORD

Dette er en rapport fra konferansen *De er alle barn*. En konferanse om unge med bekymringsfull og skadelig seksuell atferd, arrangert av RVTS Øst, Barnehuset i Oslo, V27 og Redd Barna. Konferansen ble gjennomført 13-14. juni 2019 på MEET Ullevål, og tok opp hvordan man kan forebygge, gripe inn og behandle bekymringsfull og skadelig seksuell atferd hos barn og unge. Denne rapporten inneholder sammendrag av alle foredragene som ble holdt på konferansen. Til slutt i rapporten har vi valgt å plukke ut både anbefalinger og ønsker/utviklingsområder som kom frem i løpet av konferansen.

I rapporten kan du lære om erfaringer fra forebyggende arbeid i møte med barn forskjellige steder i landet, om politiets og barnehusets arbeid i Oslo, og du vil få informasjon om hvordan man kan arbeide med dette klinisk. Du kan også la deg inspirere av eksempler på tverrprofesjonelle samarbeid, som er sentralt for å lykkes i arbeidet med å forebygge skadelig seksuell atferd. Rapporten inneholder en presentasjon av arbeidet til canadiske James R. Worling, som ser kritisk på enkle verktøy for avdekking av risiko for skadelig seksuell atferd, og tar opp viktigheten av å styrke barns beskyttende faktorer.

I tillegg til oppsummeringer av presentasjonene, finner du i denne rapporten utvalgte relevante lenker og ressurser. Konferansen ble streamet, og ved interesse kan man ta kontakt med RVTS Øst.

Innholdet i denne rapporten gir viktig innsikt for deg som er kliniker eller jobber i barnehage, skole, hjelpeapparatet, barnehusene eller politiet. Vi mener også rapporten er svært relevant for beslutningstakere, for å få innsikt i hvorfor forebygging av skadelig seksuell adferd er viktig, og hva som fungerer for å hjelpe barn og unge til å endre adferd.

For mer informasjon om Det nasjonale nettverket, vil det komme en egen nettportal vinteren 2020. For mer info om V27, se deres nettside:

<https://betaniensykehus.no/avdelinger/betaniensykehus/barne-og-ungdomspsykiatrik-poliklinikk/ressursenhet-v27>

Klinikernettverket finner du her: <https://betaniensykehus.no/helsefaglig/forskning-og-utvikling/nasjonalt-klinisk-ssa-nettverk>

Takk til Silje Berggrav som har skrevet konferanserapporten.

Hilsen RVTS Øst, Barnehuset i Oslo, V27 og Redd Barna.

Oslo, august 2019.

Takk

Vi i arrangementskomiteen vil benytte muligheten til å takke alle som deltok på *De er alle barn*. Vi vil først og fremst rette en stor takk til alle våre norske foredragsholdere som stilte opp vederlagsfritt for å dele kunnskap og erfaring. Vi vet at det har en personlig omkostning å både skulle forberede seg og å holde foredrag i et så stort forum, og vi har stor respekt for den jobben som er lagt ned. Uten dere ville vi ikke lykkes med konferansen.

Vi vil også takke alle som har jobbet, mer eller mindre i kulissene, for at konferansen skulle gjennomføres smidig. Det var mange som så og utførte oppgaver som gjorde det mulig å gi en god opplevelse for alle involverte. Det er ofte de på scenen som får æren for det som vises, men sannheten er at det står et stort team med kompetente og hardtarbeidende mennesker bak vellykkede arrangementer.

Videre vil vi takke Bufdir (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet) og KFK (Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging) som begge bidro med økonomiske midler. Det ble tidlig tydelig for oss at vi hadde behov for eksterne midler for å kunne gjennomføre et så stort arrangement. Vi var opptatt av at dette også skulle være en konferanse for «alle», og følgelig ble deltageravgiften en viktig faktor. Gjennom sin tilstedeværelse og sponsing har også Bufdir og KFK, sammen med ordføreren i Oslo og konstituert politimester i Oslo, sendt et tydelig signal om at forebygging og hjelp ved bekymringsfull/skadelig seksuell atferd er et offentlig anliggende som skal prioriteres.

Dette samsvarer for øvrig med regjeringsplattformen om temaet: *Tilgang til kunnskap, informasjon og undervisning om seksualitet og seksuell helse er grunnleggende for å gi mennesker mestringskompetanse og kontroll over sin egen seksuelle og reproduktive helse* (Regjeringens handlingsplan 2017-2022), eller som Bufdir selv skriver på sine nettsider: *Forskning viser at jo mer du vet om egen kropp og seksualitet, desto lettere er det å ta valg som er gode og riktige for deg selv* (Bufdir, 2019).

Det skal også rettes en stor takk til våre profesjonelle samarbeidspartnere Meet Ullevål og Hegnar TV. Gjennom positivitet og høy grad av fleksibilitet ble utfordringene løst fortløpende. Her skal det nevnes at det spesielt første dagen kom betraktelig flere deltagere enn det som var påmeldt, og at det ble nødvendig å sikre at disse også fikk plass og servering. Tekniske utfordringer ble hele tiden ryddet av veien, og vi fikk en svært profesjonell streaming som flere også har sett i ettertid.

Vi vil også få takke James Worling. Han er en verdensledende fagperson innen utredning og behandling av «harmful sexual behaviour» (Skadelig seksuell atferd). Vi vet at han er svært etterspurt og ofte takker nei til slike foredrag pga reise og kapasitet. Vi vil derfor takke ham for å gjøre et unntak for oss og for å bidra med innspill om fokus på mestring og positivitet i et tema som fort kan bli skamfullt og negativt. Det skal også nevnes at Worling gav uttrykk for at han var svært imponert over det arbeidet som blir gjort i Norge.

Til slutt vil vi takke alle som deltok disse to dagene. Takk for tålmodigheten og for at dere var med å lage god stemning rundt hele konferansen. Vi håper dere har blitt inspirert og fått ny kunnskap som dere kan bruke i hverdagen.

Med vennlig hilsen,

Astrid Johanne Pettersen
Leder Statens Barnehus Oslo

Vibeke Benum Solem
Spesialrådgiver Statens Barnehus Oslo

Helle Kleive
Leder V27, Betanien Sykehus

Øystein Grov
Overlege, barnepsykiater V27

Kaja Hegg
Rådgiver Redd Barna

Toril Araldsen
Leder RVTS Øst

Christian Lunde-Hanssen
Spesialrådgiver RVTS Øst

1 Innledning

1.1 Historikk

Lange avstander og ulik organisering av hjelpetilbudet preger utviklingen av fagfeltet rundt barn og unges seksuelle utvikling frem til i dag. Inntil 2015 hadde man i Norge hatt noen få, men gode hjelpetilbud for barn og ungdom som hadde en u hensiktsmessig seksualisert atferd (På den tiden ble de referert til som «unge overgripere»). Tilbudet bar preg av å være geografisk begrenset og vanskelig tilgjengelig for flertallet av barn og ungdom. Sentrale aktører var V27 (Betanien Bup, Bergen), som var etablert som en ressurspoliklinikk for Helse Vest, Statens Barnehus Oslo, Konsultasjonsteamet i Tromsø, Rebekka Prosjektet (Trondheim) og Tversprosjektet i Kristiansand for å nevne noen.

I 2015 arrangerte RVTS Midt (Regionalt Ressurssenter for Vold, Traumatisk Stress og Selvmordsforebygging Midt-Norge) den første nasjonale konferansen om barn og ungdom med bekymringsfull eller skadelig seksuell atferd. Formålet var å etablere en nasjonal konferanse for å samle og heve viktig kompetanse i Norge. Konferansen skulle arrangeres annet hvert år, da det også annet hvert år arrangeres en nordisk konferanse om tematikken. I 2015 deltok ca 40 fagpersoner fra hele landet i Trondheim.

I 2016 utarbeidet NKVTS (Nasjonalt kompetansesenter for vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging) en rapport med kartlegging av behandlingstilbudet til barn som er utsatt for- og som utøver vold og seksuelle overgrep. De viste til at behandlingstilbudet til barn som er utsatt for vold og overgrep er forholdsvis godt utbygget i Norge, men behandlingstilbudet forutøvere hadde store begrensninger og mangler. Rapporten ble etterfulgt av en ny rapport i 2017: Behandlingstilbudet til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd – kunnskap og erfaringer fra de nordiske landene og Storbritannia, hvor det ble lagt frem anbefalinger om hvordan man kunne bygge opp et system for bedre forebygging, avdekking og oppfølging. Rapporten fikk stor offentlig interesse. Da RVTS Nord arrangerte den 2. konferansen i Tromsø, kom det ca. 150 deltagere, og fokuset var i stor grad på behov for tverrfaglighet og samarbeid.

I løpet av årene fra 2017-2019 har det vært en stor økning i oppmerksomhet gjennom blant annet mediedekning og forskning samt offentlig satsning innenfor fagfeltet. Årets konferanse bærer preg av denne satsningen, og hadde mer enn 400 deltagere, samt at den ble strømmet til mer enn 200 personer utover dette.

1.2 Formålet med årets konferanse

Tittelen på årets konferanse: *De er alle barn* er ment å skape en refleksjon rundt at det er barn/ungdommer bak handlingene og at de uavhengig av atferd har behov for tilrettelagt hjelp og støtte for å få en god utvikling. Det foreligger i dag mye erfaringskunnskap som tilsier at vi både på det samfunnsmessige og det individuelle nivået kan oppnå gode resultater ved å jobbe med, og gi barn og ungdom mer kunnskap om kropp og seksualitet, og ved å komme tidlig inn ved grenseoverskridende handlinger.

Årets konferanse har utover dette hatt tre særskilte formål:

1. Vi har ønsket å legge til rette for at ulike fagmiljøer kan presentere lokale tiltak som er testet ut og som fungerer i Norge. På den måten håper vi å engasjere og legge til rette for spredning av kunnskap og tilnærminger som er tilpasset norske forhold.
2. Politiet og Statens Barnehus utgjør i dag en viktig ressurs for å både forebygge, og avdekke skadelig seksuell atferd. Vi ønsker med denne konferansen å legge til rette for å øke samarbeidet mellom justissektoren og de andre sektorene som jobber med barn og ungdom, her i blant barnehager, skole, helse osv.
3. Forskning indikerer at barn som har en grenseoverskridende seksuell atferd også har andre utfordringer, i form av egne vansker eller egne opplevelser (Janus Centeret, <http://januscentret.dk/wp-content/uploads/Statusrapport-2018.pdf>). Effektive hjelpetiltak vil dermed ofte medføre et samarbeid med flere instanser. Vi har derfor forsøkt å legge til rette for nettverksbygging på tvers av instansene.

Følgende instanser har deltatt i arrangementskomiteen: Statens Barnehus i Oslo, V27, Redd Barna og RVTS Øst.

Vi vil også rette en særskilt takk til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet – Bufdir og Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging som har bidratt økonomisk til konferansen. I tillegg vil vi takke Meet Ullevål, Hegnar TV og Lille Asia som med sin profesjonalitet og fleksibilitet hjalp oss å sikre et best mulig resultat.

2 Konferansens innlegg

2.1 Velkommen

v/Toril Araldsen, senterleder RVTS Øst og Astrid Johanne Pettersen, leder for Statens barnehus Oslo

Essensen for dette arrangementet er at vi bare kan få til en bedre og mer kraftfull innsats for å redusere seksuelle overgrep blant barn og ungdom gjennom et bredt samarbeid på tvers av institusjoner. Det er godt å se så mange ulike instanser representert her i dag, og et hav av fagpersoner. Vi har deltagere fra hele Norge, og fra ulike tjenester: barnehage, skole, helse og justis. Skal vi få til godt endringsarbeid, krever det god samhandling mellom tjenestene.

Det er viktig å huske på at vi snakker om barn og unge, ikke monstre og overgripere. Ved Statens barnehus Oslo har vi i mange år sett konsekvensene av skadelig seksuell atferd blant barn og unge, og tenkt at dette må vi forebygge. Målgruppen vår har opprinnelig vært barn og unge som erutsatte. Etter hvert som kunnskapen vår har økt, har vi sett behovet for å jobbe direkte med barn og unge som utøvere av skadelig seksualitet. Vi er glade for at vi har fått så mange med på laget. Økt kunnskap gir økt mulighet for at flere profesjonelle kan avdekke, gripe inn og stoppe uønsket seksuell atferd.

I RVTS har vi i mange år hatt fokus på å forebygge traumer og vold. 2017 ble et viktig år for arbeidet med skadelig seksualitet blant barn og unge. Rapporten fra NKVTS la grunnlaget for en nasjonal satsing og anbefalte tiltak. Det ble en del av RVTS sitt mandat å gjøre dette til allemannseie gjennom nettverksbygging og kompetanseheving. Vi har kommet et stykke på vei, men vi står fortsatt i startgropen med å bistå profesjonelle med å handle på sin kunnskap. Vi ser at interessen for å lære mer er stor, men at oversettelsen fra teori til praksis er krevende. Terskelen for å snakke om seksualitet og bistå barn og unge er ganske høy. Det handler om skam, usikkerhet og egne barrierer. Vi må tørre: skammen blir til hinder for avdekking og intervensjon. Vi ser en negativ utvikling hvor grenseoverskridende handlinger særlig på nett er økende. Det vil kreve store ressurser å snu utviklingen både menneskelige og økonomiske, og vi må gjøre det sammen.

2.2 Åpningstale

v/Marianne Borgen, ordfører i Oslo kommune

Tittelen på denne konferansen er *De er alle barn*. Dette er et syn på barn som burde gjennomsyre alle politikk- og fagområder. Det er et godt utgangspunkt for å styrke kompetansen og ivareta barn som har en skadelig seksuell atferd.

En oppfordring til fagmiljøet er å gjøre noe med forkortelsen SSA. Det er en fremmedgjørende måte å drive informasjon på, og det er mye bedre å si hele begrepet: skadelig seksuell atferd. Det handler om å kommunisere med foreldre, med barna og med de nye som kommer inn i feltet.

Det siste året har vi fått økt oppmerksomhet om at Metoo-kampanjen ikke kom til skolen. Vi har sett leserinnlegg fra unge jenter som beskriver omfattende seksuell trakassering, og at skolen ikke tok det på alvor. Gutter forteller at også de opplever trakassering og deling av nakenbilder uten samtykke. Dette er tema som har vært fortiet, skambelagt og preget av at lærere og andre voksne synes det er vanskelig å ta opp. Det er viktig at vi i tillegg til å være kunnskapsbaserte, blir mye flinkere til å lytte til barn og unge selv. Hva er viktig for dem? Hvordan er det å være barn i dagens komplekse samfunn?

I Oslo ser vi at det er smart at fagfolk har gode forbindelser til politikere. Et godt råd er: skaff dere minst én politiker som venn. Det å ha politikervenner som kan gi ressurser og prioritere innenfor dette feltet kan være svært nyttig.

I Oslo jobber vi med Barnehjernernevet som er Oslo kommunes satsing for å forebygge, oppdage og hjelpe barn som opplever omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep. Barnehager jobber mye med brannøvelser, som er viktig. Men det brenner mye sjeldnere i barnehager enn det foregår overgrep. Vi må øve oss på samme måte som med livredning og brannalarmer, og vi må gjøre det i alle skoler og barnehager. Da blir vi bedre på å forebygge og raskere gi hjelp.

2.3 Forebygging og behandling av skadelig seksuell atferd i Norge – en oversikt

v/psykolog Oddfrid Tennfjord, RVTS Midt, leder for det nasjonale kompetansenettverket for barn og unge med skadelig seksuell atferd

Hva er forebygging?

Forebygging handler om å hindre at overgrep skjer, og når overgrep først skjer, hindre at det oppstår flere skader. Uspesifikk forebygging handler om å skape gode samfunn å vokse opp i. Spesifikk forebygging er rettet mot spesielle grupper: barn og unge som har en seksuell atferd vi er bekymret for.

NKVTS har publisert tre rapporter om barn og unge med skadelig seksuell atferd¹.

Rapportene har vist oss:

1. At vi trenger en felles terminologi. Definisjonen må speile den seksuelle atferden. Problematikken befinner seg på en skala fra normal til problematisk til skadelig seksuell atferd.
2. Vi må ha en utviklings- og kontekstorientert ramme. Vi må bli gode på skreddersøm, å tilpasse behandling, tiltak og instanser som involveres til det enkelte barnet.
3. Vi trenger kompetanseheving både i første- og andrelinja. Skoler og barnehager må med.
4. BUP må ta større ansvar for utredning og terapi.
5. Barnehusene spiller en viktig rolle i å sette inn koordinert hjelp.
6. Staten bør ha egne institusjoner for barn og unge med skadelig seksuell atferd. Det er bra at de private går foran (for eksempel Humana i Trondheim og Tønsberg), men staten bør ta et større ansvar.

2.3.1 Hva finnes av verktøy og ressurser?

Nettverk og ressurser

- Regionale nettverk innenfor skadelig seksuell atferd (aktørene kan variere)
- Konsultasjonsteam for skadelig seksuell atferd (Barnehus, BUP og RVTS)
- Deltakere i det nasjonale kliniske SSA-nettverket

AIM-kurs:

AIM er et kvalitetssikret kompetansehevingskurs, risiko- og utredningsverktøy fra England. AIM basic gir basiskunnskap om barn og unge med SSA. AIM 2 (snart 3) gir kompetanse på utredning og behandling. RVTS-ene og V27 har et hovedansvar, men implementeringen er regionalt og nasjonalt forankret.

¹ Holt T., Govasli Nilsen, L., Moen, L.H. og Askeland, I.R. (2016): Behandlingstilbudet til barn som er utsatt for og som utøver vold og seksuelle overgrep En nasjonal kartleggingsundersøkelse. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 6/2016); Askeland, I. R., Jensen, M., & Moen, L. H. (2017). Behandlingstilbudet til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd - kunnskap og erfaringer fra de nordiske landene og Storbritannia - forslag til landsdekkende struktur. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 1/2017); Vorland, N., Selvik, S., Hjorthol, T., Kanten, A. B., & Blix, I. (2018). Tverretattlig samarbeid om barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 3/2018).

Pedagogiske verktøy:

Trafikklyset (norsk versjon: B. Hegge). Nyttig verktøy for å definere hva som anses som sunn, bekymringsfull eller skadelig seksuell atferd.

Planet Porn (norsk versjon: V27)

www.snakkemedbarn.no (en avatar som strever med SSA)

www.jegvet.no

www.delbart.no

Hva gjør man ved mistanke eller kunnskap om SSA?

Hver institusjon bør ha «flytskjema» med rutiner for hvem som gjør hva, og hvordan samarbeide på tvers. Skadelig seksuell atferd bør inn i kommunens handlingsplan mot vold i nære relasjoner. Man kan utvikle kompetansehevingsplan for eksempel i samarbeid med regionalt nettverk om SSA.

I 2020 lanseres en egen nettside om barn og unge med skadelig seksuell atferd. Rebessa (regionalt ressursteam i Midt-Norge) har også søkt penger til en skolemanual, der skoler kan få informasjon om hva de kan gjøre hvis de er bekymret over, melder får kunnskap om overgrep.

2.4 Avhør av mistenkte barn som ledd i etterforskningen av seksuallovbrudd

v/Malin Morin og Børge Enoksen, Oslo politidistrikt, seksjon for etterforskning av alvorlige seksualforbrytelser

I vår seksjon etterforsker vi brudd på straffelovens kapittel 26 om seksuallovbrudd. Den omhandler voldtekt, seksuell omgang/handling, incest, produksjon, oppbevaring og deling av fremstillinger (video, bilde, chat, tegninger) som viser seksuelle overgrep mot barn eller fremstillinger som seksualiserer barn. Vi ser en negativ utvikling på dette feltet. Utøverne blir stadig yngre, og det er mer alvorlige handlinger.

Politiet har plikt til å etterforske forhold begått av unge mellom 12 og 15. Hensikten er ikke å straffe, men å forebygge nye overgrep. Det sender noen viktige signaler når man må komme til avhør. Det er også viktig for fornærmede å få fortelle sin historie. I noen tilfeller etterforsker vi saker når barn er under 12 år. Det avhenger av alvoret i saken, og skjer i tett samarbeid med barnevernet.

Hvis utøver er under 15 år, må vi tenke alternative reaksjoner til straff. Handler det om en 14-åring som har pådratt seg sin tredje eller fjerde voldtektssak, må vi tidlig legge et løp med tanke på forvaring og behandling. Hvis vi har etterforsket saker før utøveren er 15 år, kan det brukes senere om vedkommende begår overgrep igjen.

Vi har frist på 42 dager fra vi starter etterforskningen til vi skal ta ut tiltale. Det gir et viktig signal, men vi klarer det ikke i de fleste saker.

Avhøret er vårt viktigste bevismiddel. Kvaliteten på avhøret kan ha stor innflytelse på hva personen sier eller ikke sier. Den mistenkte har rett til å forstå hva saken handler om, at man ikke er pliktig å forklare seg, og at man har rett til forsvarer. Denne retten utvides når man er under 18 år.

Ivareta det mistenkte barnet

Kripos la frem en rapport i 2017 om mindreårige som var anmeldt for voldtekt². Rapporten er basert på 225 saker, og vi ser en økning i antall anmeldelser på 56 prosent. Én av tre utøvere er under straffealder. I mange av sakene er det behov for tilrettelegging i avhør. Vi ser at en del faktorer går igjen. Det er ofte snakk om utøvere med nedsatte kognitive evner, sosiale og emosjonelle vansker, lærevansker, at de har levd med omsorgssvikt eller selv har opplevd seksuelle overgrep.

«Barn som er utsatte, er godt ivaretatt gjennom lover og instruksjoner slik at de skal få tilrettelagte avhør. Men også barn som er mistenkt, må møtes på en god måte av den som avhører. Det er snakk om sårbare barn, som må gis forutsetninger for å forklare seg på sin måte» (Morin, M., 2019).

Den som avhører, må ha fenomenforståelse, kjenne til årsaker til at barn begår straffbare handlinger og ikke se barnet som den handlingen de har begått. Barna trenger å bli møtt av noen som kan bidra til å redusere stress og frykt. Man må tilpasse språket til barnet, og gi dem nok informasjon til at de forstår hva som skjer. Vi ønsker primært at de mistenkte skal avhøres ved barnehusene. Her kan man ivareta både barnet og foreldrene, og gi dem en helhetlig tilretteleggelse og oppfølging.

Er det særskilte regler for avhør av mistenkte barn?

Mistenkte barn har formelt tre hjelpere. Den første er vergen, som regel en av foreldrene. Vergen skal ivareta barnets interesser og være til stede under avhør. Vergen har partsrettigheter og kan bestemme hvilken forsvarer man ønsker.

Barnets andre hjelper er forsvareren. Når man er under 18 år, er det nesten automatikk i at man får en offentlig oppnevnt forsvarer, men man kan velge å oppnevne sin egen. Den tredje hjelperen er barnevernet.

Dersom de tre hjelperne mangler ved avhøret, kan det føre til at man ikke kan bruke forklaringen, som igjen kan føre til at rettssaken oppheves.

Gjennomføring av avhør

Det finnes ingen enhetlig praksis for avhør. Vår praksis er at vi har en samtale med verge før avhøret. Vergen får vite hva man skal snakke om, og vi innhenter informasjon om barnet: Hvordan barnet fungerer sosialt, eventuelle diagnoser og hvordan vi kan tilrettelegge best mulig for avhøret. Målet er å skape forutsigbarhet. For å være trygg i avhør, må barnet ha med trygge voksne.

Vi går også i dialog med barnevernet, som kan være med på avhøret om barnet om vergen ønsker dette. Vi er i dialog med forsvarer, for å få informasjon fra eventuelt tidligere saker, for eksempel om den mistenkte har vært utsatt for overgrep selv.

På avhørsdagen har vi først et møte som forbereder barnet på hva som skal skje. Det handler om å etablere kontakt og redusere stress. Kanskje trenger barnet noen hjelpemidler for å forklare seg. Under avhøret deltar en rådgiver fra barnehuset, og eventuelt barnevernet. Både rådgiver fra barnehuset og fra barnevernet snakker med barnet i etterkant. Fordelen med at de er med i avhør, er at barnet slipper å forklare seg flere ganger til mange voksne.

²https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/mindrearige-anmeldt-for-voldtekt-i-2016_web.pdf

Årsaker til at dette fungerer

Vi er en seksjon med høy kompetanse på juristene og flere spesialavhørere med tilleggsutdanning på tilrettelagte avhør. Vi er heldige som har geografisk nærhet og godt tverrfaglig samarbeid med Statens barnehus Oslo og Bydelsbarnevernet. Vi har også god dialog med forsvarerne, som ofte går igjen i disse sakene.

Utfordringer

Utfordringer vi kan møte på er at dersom det blir for mye kontaktetablering og samtaler i forkant, kan den mistenkte si noe de ikke ville sagt i et formelt avhør. I andre tilfeller kan vi oppleve at den unge ikke ønsker å forklare seg, noe vi må respektere.

I noen saker kan det komme informasjon i avhør som gjør at vi må opprette en egen sak der den mistenkte er fornærmet. Vi må også håndtere saker der barn er blitt truet eller instruert til ikke å fortelle.

Andre steder i landet har man utfordringer ved at barnehuset er langt unna. Da må barn avhøres som mistenkt på politihuset, i lite barnevennlige omgivelser. I en del tilfeller kan det hende at avhører har liten eller ingen erfaring med avhør av barn, og mangler forståelse for barnets spesielle sårbarhet. Her kan en løsning være at rådgiver fra barnehuset møter på politihuset, eller deltar via videosamtale.

Barn som mistenkt i avhør – hva ønsker vi?

- Tydelige retningslinjer/rammeverk tilpasset alle mistenkte barn for å sikre en lik praksis i møte med disse barna.
- Tett tverrfaglig samarbeid – at det tilrettelegges for gode opplevelser i avhør, forebygging av skadelig seksuell atferd.
- Tilrettelegging for pålitelige, etterprøvbare forklaringer.
- Styrke rettssikkerheten for alle barn i avhør.

2.5 Trender i arbeidet rundt skadelig seksuell atferd og status for fagfeltet i 2019

v/Dr James R. Worling, Clinical and Forensic Psychologist

Jeg har i en årrekke jobbet med unge mellom 12 og 25 år som har skadelig seksuell atferd. Siden 1980-tallet har fagfeltet har vært sterkt preget av de fem D-ene:

- **Deviance** – Man har sett på de unge som avvikere
- **Delinquency** – Man har først og fremst sett på disse barna som kriminelle, og at de ikke trenger behandling
- **Disorder** – De må ha en diagnose, det må være noe galt med dem
- **Deficiency** – Vi har beskrevet dem i lys av hva de mangler, ikke hva som er deres styrker
- **Deceit** – Vi har gått ut fra at alle vil lyve om det de har gjort

Det har vært vanskelig å gi slipp på denne forståelsen, og det er bare helt nylig at fagfeltet har begynt å tenke annerledes. Faktum er at de fleste av disse unge ikke har avvikende seksuelle interesser eller følelser. Når det gjelder oppfatningen om at de er kriminelle og antisosiale, vet vi at unge lovbrøtere som ikke begår seksuallovbrudd, viser en mer tradisjonell antisosial atferd, med gjentatte lovbrudd, rusmisbruk og kriminell omgangskrets. De som begår seksuallovbrudd har i større grad markører som lav selvtillit, sosial isolasjon, angst, lærevansker og at de selv er seksuelt misbrukt³.

Det er ikke riktig å si at de fleste har en diagnose eller psykisk lidelse. Det handler om en atferd, ikke en lidelse. Når det gjelder «deficiency», (fokus på hva de mangler), ser vi at straffetilnærmingen ikke er nok. Vi må lete etter utøverens motstandskraft, beskyttende faktorer, evner og fremtidshåp. Vi finner heller ikke at denne gruppen er mer løgnaktig enn andre lovbrøtere. Flere studier viser at unge utøvere forteller om hva de har gjort⁴.

Hva sier forskningen om hvorfor unge begår seksuelle overgrep? Svaret er: det varierer. Alle er unike. Man må gjøre en omfattende utredning i hvert tilfelle. Hva er den unges styrker, svakheter, interesser, nettverk? Alle har ulike ting man må jobbe med.

Sterkt fokus på risikovurdering

Fra 1998 og utover har fagfeltet vært dominert av fokuset på risikovurdering: hvordan forutsi og begrense risiko for tilbakefall hos seksuallovbrøtere? Da ble den såkalte Risk, Need and Responsivity-modellen (RNR) utviklet, basert på et behandlingsopplegg i fengsel⁵.

Risikoprinsippet handler om at man må rette den mest intensive behandlingen mot de man regner med har høyest risiko for tilbakefall. Behovsprinsippet handler om at behandlingen skal rettes mot de faktorene man kan forandre (for eksempel selvtillit, forhold til familie osv.). Responsivitetsprinsippet handler om at behandling må tilpasses den enkeltes læringsevne og mottagelighet.

Dessverre har vi lenge sittet fast i oppfatningen om at vi er nødt til å forutse risiko for tilbakefall hos seksuallovbrøtere. For å forutse risiko, må vi ha kunnskap om «base rate» (grunnfrekvens): det vil si hvor ofte noen har tilbakefall og begår nye overgrep i den generelle populasjonen. Vi har ikke sikre tall, men forskning tyder på at den er rundt fem prosent⁶. At det bare er rundt fem prosent som har tilbakefall er mye lavere enn vi tidligere har trodd.

Det er umulig å svare sikkert på om den unge har høy eller lav risiko, eller om vedkommende passer profilen til en seksuallovbrøter. Svaret er at det finnes ingen profil! Redselen for nye overgrep har i noen stater i USA medført at 12-åringer plasseres i offentlige registre som overgripere for resten av livet.

³ Seto, M. C., & Lalumière, M. L. (2010). What is so special about male adolescent sexual offending? A review and test of explanations through meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 136(4), 526-575.

<http://dx.doi.org/10.1037/a0019700>

⁴ Seto M. C., Lalumière M. L., Blanchard R. The discriminative validity of a phallometric test for pedophilic interests among adolescent sex offenders against children. *Psychological Assessment*. 2000;12:319–327. doi: 10.1037/1040-3590.12.3.319; Worling (2006). Assessing Sexual Arousal with Adolescent Males Who Have Offended Sexually: Self-Report and Unobtrusively Measured Viewing Time. *Sex Abuse* (2006) 18: 383.

<https://doi.org/10.1007/s11194-006-9024-1>

⁵ Andrews D, Bonta J. (1998): The psychology of criminal conduct. Anderson Publishing Co

⁶ Caldwell, M. F. (2016). Quantifying the decline in juvenile sexual recidivism rates. *Psychology, Public Policy, and Law*, 22(4), 414-426. <http://dx.doi.org/10.1037/law0000094>

Risikoverktøy har lav treffsikkerhet

ERASOR og en rekke andre verktøy for risikovurdering har vært mye brukt siden tidlig 2000-tallet. Problemet er at de har lav treffsikkerhet: litt i underkant av 0,70.

Det statistiske begrepet AUC (Area Under The Curve, eller området under kurven), beskriver sannsynligheten for at en tilfeldig valgt person med en viss karakteristikk (for eksempel en person som har hatt et tilbakefall) vil ha en høyere score enn en tilfeldig valgt person uten denne karakteristikken (for eksempel en person uten tilbakefall). Hvis AUC er lik 1, betyr det at risikoverktøyet treffer hundre prosent rett: Alle som skårer høyt på testen, er personer som får tilbakefall. Hvis AUC er 0.5, betyr det at testen treffer rett i bare halvparten av tilfellene, og vi kunne like gjerne kastet kron og mynt.

Hvor gode er verktøyene vi har brukt til nå? Metastudier på voksne overgripere viser at i ett av tre tilfeller tar de helt feil⁷. Vi klarer ikke bruke dem med god nok sikkerhet. Metastudier på unge utøvere viser det samme⁸. Hvis man har rett i 65 prosent av tilfellene, er det da bra nok til å ta store beslutninger om unges liv? Konsekvensen av å ta feil er stor i begge retninger. Hvis man finner at en person har lav risiko, kan det føre til at vedkommende ikke følges opp. Finner man at personen har høy risiko, kan det føre til at man setter inn mer intensiv behandling enn det er behov for.

Problemene med populære risikoverktøy:

1. Risikovurdering har ikke høy nok treffsikkerhet
2. Mange av risikofaktorene er statiske; ungdom er ikke statiske
3. Vi vet ikke nok om hvilke faktorer som kan forutsi risiko
4. Mange av verktøyene har et smalt aldersspenn (gjerne fra 12-18 år)
5. Verktøyene har et utdatert språk som ikke reflekterer endringer i fagfeltet
6. De fleste verktøyene kan ikke brukes på undergrupper (som kvinner eller de som bruker internett)
7. Risikobegrepene kan virke vilkårlige (for eksempel: Hva menes med «høy» og «moderat risiko»?)
8. Man ser bare etter risiko, ikke etter beskyttende faktorer

Hvilken tilnærming bør vi bruke i stedet?

De siste årene har forskerne skiftet gir. Nå er spørsmålet: Hvem slutter med å begå overgrep? En rekke studier har gitt oss gode tilnærminger⁹. Millers selvrapporteringsverktøy for risiko og beskyttende faktorer har fokus på regulering av følelser og støtte fra familie og venner¹⁰.

⁷ Hanson, R. K., & Morton-Bourgon, K. E. (2009). The accuracy of recidivism risk assessments for sexual offenders: A meta-analysis of 118 prediction studies. *Psychological Assessment*, 21(1), 1-21.

<http://dx.doi.org/10.1037/a0014421>

⁸Schwalbe, C. S. (2007). Risk assessment for juvenile justice: A meta-analysis. *Law and Human Behavior*, 31(5), 449-462. <http://dx.doi.org/10.1007/s10979-006-9071-7>; Viljoen, J. L., Mordell, S., & Beneteau, J. L. (2012). Prediction of adolescent sexual reoffending: A meta-analysis of the J-SOAP-II, ERASOR, J-SORRAT-II, and Static-99. *Law and Human Behavior*, 36(5), 423-438.

⁹ Marshall WL (1989): Intimacy, loneliness and sexual offenders. *Behav Res Ther.* 1989;27(5):491-503; Ward, T., & Stewart, C. A. (2003). The treatment of sex offenders: Risk management and good lives. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34(4), 353-360.

<http://dx.doi.org/10.1037/0735-7028.34.4.353>

¹⁰ Miller H (2015): Inventory of Offender Risk, Needs, & Strength (IRONS). *Sexual Abuse: A Journal of Research & Treatment*, 27(1), 34-50

SAPROF (Structured Assessment of Protective Factors for Violence Risk) identifiserer 17 beskyttende faktorer, fra indre (empati, mestring, selvkontroll, intelligens) til motivasjonsfaktorer (behandlingsmotivasjon, fritidsaktiviteter) og ytre faktorer (sosiale nettverk, nære relasjoner)¹¹. Når man brukte SAPROF-markører på seksuallovbrytere, kunne man forutsi hvem som ikke ville ha tilbakefall i 70 prosent av tilfellene.

I en kvalitativ studie stilte forskerne spørsmålet: Hvorfor sluttet dere å begå overgrep?¹² Svaret var at utøverne så seksuallovbrudd som noe som ikke definerte dem. De hadde bedre selvfølelse, og skjønte i større grad konsekvensene av handlingene sine. De satte pris på tiltakene som ble satt inn. De hadde større håp for fremtiden, var ofte i arbeid, hadde fritidsinteresser og var i et forhold. Alt dette er viktige beskyttende faktorer.

Hva er beskyttende faktorer for unge utøvere?

Så, hva sier forskningen om de viktigste beskyttende faktorer hos unge utøvere? Man har sett at gode relasjoner til familie og venner, positiv tilknytning til skole og fritidsaktiviteter, god selvfølelse, evne til intimitet, konfliktløsning og selvkontroll, sunne seksuelle holdninger og fremtidshåp er de viktigste faktorene som hindrer tilbakefall¹³. Det er mye lettere å jobbe med positive egenskaper fremfor å kun ha fokus på den avvikende seksuelle atferden. Studier har funnet at det å ha en representant fra skolen involvert i samarbeidet om behandlingsopplegget kan øke behandlingens grad av vellykkethet med 300 prosent¹⁴. Om den unge er involvert i fritidsaktiviteter, er sjansen for at behandlingen lykkes 380 prosent høyere. Et verktøy som måler unge utøveres evne til blant annet å uttrykke følelser, motta omsorg og ta hensyn til andres følelser, viste at man kunne forutsi om den unge ikke hadde tilbakefall i 77 prosent av tilfellene¹⁵.

Jeg sluttet å bruke ERASOR i 2016. Jeg har siden utviklet verktøyet PROFESOR: Protective and Risk Observations for Eliminating Sexual Offence Recidivism¹⁶. Det kan ikke forutsi alle overgrep i fremtiden, men det kan gi oss informasjon om hvor intens behandling vi bør sette inn. Et annet nyttig verktøy ble lansert i 2017 av den internasjonale organisasjonen ATSA, The Association for the Treatment of Sexual Abusers¹⁷. Her gir de et godt sett med retningslinjer for utredning og behandling basert på beste praksis. Også disse standardene bygger på beskyttende faktorer, ikke bare risikovurdering.

Den beste måten å forebygge seksuallovbrudd blant unge utøvere er å styrke deres beskyttende faktorer og seksuelle helse. Dette er et vanskelig budskap å selge i en tid hvor mange ønsker økt fokus på straff. Fordelene er likevel mange. Det gir mer håp til utøverne, deres pårørende og oss som behandlere.

¹¹ de Vogel, de Ruiter, Bouman, de Vries Robbé (2009): SAPROF Structured Assessment of Protective Factors for Violence Risk

¹² Farmer, M., McAlinden, A. M., & Maruna, S. (2015). Probation Journal, 62 (4), 320-335.

¹³ van der Put & Asscher (2015): Protective factors in male adolescents with a history of sexual and/or violent offending: a comparison between three subgroups. Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 27, 109-126

¹⁴ Yoder, Hansen, Ruch, & Hodge (2016): The effects of school based risk and protective factors on treatment success among youth adjudicated of a sexual crime Journal of Child Sexual Abuse 25(3)

¹⁵ James R. Worling & Calvin M. Langton (2015): A prospective investigation of factors that predict desistance from recidivism for adolescents who have sexually offended. Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 27, 127-142

¹⁶ <https://www.profesor.ca/#>

¹⁷ <http://www.atsa.com/>

Tiltakene er mer motivasjonsskapende. Vi kan måle effekt av behandlingen gjennom positive oppnåelser heller enn mangel på negativ utvikling. Og det er mindre risiko for skade om man feilaktig fokuserer på å styrke en beskyttende faktor.

Det er godt å se at behandling har en effekt. I en oppfølgingsstudie der vi så på effekten av spesialisert behandling av unge utøvere 20 år etter, fant vi at tiltakene vi satte inn hadde stor effekt på en rekke områder av de unges liv¹⁸. Vi fant også at den største risikoen for tilbakefall var ett til to år etter siste overgrep. Det understreker behovet for at den unge følges opp en tid etter behandling. Det var også interessant å se at kurven flater ut når den unge er rundt 25 år. Hva skjer da? Hjernen er ferdig utviklet.

Jeg er glad for å høre at fagfeltet i Norge ikke sitter fast i den gamle forståelsen om risikovurdering. Dere har en humanistisk og gjennomtenkt tilnærming, dere driver godt tverrfaglig arbeid, og det er flott å høre at politiet er involvert selv om den unge er under straffealder. Primærforebygging er en mye bedre tilnærming. Det hadde vært flott hvis dere kan samle data fra arbeidet deres og gi resten av fagfeltet ny forskning som kan la oss ta enda flere skritt i riktig retning.

Oppfordring:

«Dere burde organisere støttegrupper for foreldre til unge med skadelig seksuell atferd. Dette er et svært godt tiltak som disse foreldrene har stor nytte av.» (Worling, J., 2019)

2.6 En barndom uten krenkelser og vold – vårt ansvar i kommunen

v/Mari Grova Oppedal, Maria Hagen, Cathrine Ibsen og Åshild Marki fra Bærum kommune

I Bærum har vi utarbeidet Handlingsplan for forebygging av vold, seksuelle krenkelser og overgrep 2019-2022. Den skal konkretisere hvem som har ansvar for de ulike områdene. Utgangspunktet var at vi så en del uhensiktsmessig seksuell atferd mellom jevnaldrende, og at ungdom hadde lite kunnskap om de «litt mindre» seksuelle krenkelsene.

Handlingsplanen er en politisk bestilling. Det var bred politisk enighet om at dette må jobbes med. Vi trenger kompetanseheving i barnehager og skoler, handlingsplan og en strategi for undervisning med tanke på forebyggende arbeid mot seksuelle overgrep mot barn og unge. Sortland kommune har vært en stor inspirasjon, og vi har fått hjelp fra RVTS Øst. Mange aktører måtte med, og det var viktig å konkretisere aktørenes ansvarsområder.

Arbeidet deler seg i tre hovedgrupper: kunnskap ut til barn og unge, tiltak rettet mot foreldre og tiltak mot ansatte som jobber med barn og unge. I dag vil vi ha fokus på første punkt; kunnskap ut til barn og unge, for å vise et konkret eksempel på hva det innebærer.

Kunnskap ut til barn og unge – hva skal man få kunnskap om?

Handlingsplanen legger opp til at vi følger barnet fra svangerskap til helsestasjon, barnehage og skole. Alle barn og unge i kommunen skal få god informasjon om hva seksuelle overgrep er.

¹⁸ Worling, Litteljohn, & Bookalam (2010): 20-year prospective follow-up study of specialized treatment for adolescents who offended sexually. Behavioral Sciences & The Law, 2010 Jan-Feb;28(1): 46-57.

Et konkret tiltak er at alle barn på tredje trinn skal få én times undervisning med helsesykepleier om seksuelle overgrep. Vi har utarbeidet et undervisningsopplegg der vi har hentet inspirasjon fra kommuner, organisasjoner, offentlige hjelpeetater, filmer med mer. Vi har også hatt stor nytte av Redd Barnas undervisningsopplegg om seksuelle overgrep.

Tredje klasse ble valgt fordi barna er store nok til å forstå hva det handler om. Det er viktig å komme tidlig inn, før høyde- og vektmåling i fjerde klasse. Da kommer elevene til helsesykepleier én og én, og det vil da kunne bli lettere å ta opp ting i en trygg setting.

Hva vi gjør når vi snakker med barn i tredje klasse?

Barn må vite hva seksuelle overgrep er, at det ikke er lov, hva de kan gjøre om det skjer og hvem de i så fall kan snakke med. I forkant av opplegget sender vi ut brev til foreldre og lærer, men foreldre vet ikke når undervisningen skal skje. Vi er to helsesykepleiere som underviser, og kontaktlærerne er alltid til stede, siden de kjenner barna best.

Innledningsvis snakker vi om gode og vonde hemmeligheter. Vi viser en film fra RVTS Vest, med fokus på at du bestemmer over din kropp. I begynnelsen var det en utfordring at vi ikke klarte å innlede på en tydelig måte. Vi bruker begrepet «seksuelle overgrep». Men hva betyr egentlig det? Noen av barna spurte oss, og vi kom da på et godt universalsvar: *«Det skjønner jeg at du lurert på, så modig at du spurte! Det er ikke så lett å forklare, men det skal vi bruke hele timen på. Følg godt med, så kan du spørre oss igjen når vi er ferdig.»*

Det er lett å snakke om gode hemmeligheter. Det er mer komplisert å forklare hva som er vonde hemmeligheter. Handler det om vennskap eller kanskje konflikter? Når vi er to som underviser kan vi snakke oss imellom, og gi hverandre de svarene vi ønsker.

Vi har lært at man må være konkret. Hvorfor er for eksempel munnen et privat område? Vi må forklare tydelig at det er greit at voksne krever at man pusser tennene, men en tiss i munnen er ikke greit. Vi snakker om Norges lover, og forteller at alle voksne vet at dette er ulovlig.

Vi spør alle én og én: Hvem kan hjelpe meg om noe skjer? Fra svarene lager vi en ordsky, som vi henger opp i klasserommet slik at de husker på hvem de kan spørre. Til slutt spør vi elevene om å nevne én ting de har lært. Vi er overrasket hver gang over hvor mye de har lært. Vi avslutter med å understreke at de fleste voksne er greie og til å stole på. Man skal ikke være redd for voksne. Men man må vite at overgrep skjer, og at det aldri er barnets feil.

I år har alle helsesykepleierne i Bærum gjennomført opplegget. Mange var skremte og skeptiske i forkant. I etterkant fortalte de at det hadde gått bra, de opplevde undervisningen som meningsfull og nyttig og at det var godt å være to. Opplegget krever mye mental forberedelse, men det er vel verdt arbeidet.

Lærerne har meldt tilbake at det stort sett har vært bra, mens noen synes det blir for voldsomt, og er redd for at vi skremmer barna. Barna melder derimot tilbake at de ikke synes det er for skummelt. De sier: «Det er veldig viktig for barn å vite!»

Våren 2019 har minst 1500 åtteåringer i Bærum lært:

- Hva seksuelle overgrep er
- At seksuelle overgrep er ulovlig
- Hvem som kan hjelpe om de opplever seksuelle overgrep
- At det aldri er barnets skyld

3 Innlegg dag 2

3.1 Introduksjon dag 2

v/Bjørn Vandvik, konstituert politimester i Oslo politidistrikt

Oslo politidistrikt har jobbet mye med den negative utviklingen i barne- og ungdomskriminaliteten. Svært ofte handler det om barn og unge som ikke opplever trygghet, mestring og omsorg. Det er krevende å fange opp barn som utsettes for- eller som utøver overgrep. Vi kommer inn først når skaden er skjedd, og ser at mye kunne vært gjort tidligere, at man kunne plukket opp sårbare individer og sørget for at tiltak ble satt inn. Alle etater og fagmiljøer som er representert her, spiller en rolle i å fange opp disse barna. Det er viktig å få til et godt samarbeid på tvers, særlig når det gjelder utveksling av informasjon. Vi bør være gode på å gi tilbakemeldinger hvis ting ikke fungerer, og ikke være redd for å gi hverandre konstruktiv kritikk.

«Når det gjelder taushetsplikten vil jeg understreke at det er utrolig mye man kan si når det handler om barns beste og utsatthet for vold. Ikke la taushetsplikten være en hemske. Det er bedre å si litt for mye fordi du redder et barn, og få litt kjeft i etterkant, enn ikke å si noe. Du blir sjelden straffet for en god handling» (Vandvik, B., 2019).

3.2 Alene med internett – Omfang og trender med skadelig seksualitet online

v/Jarle Næss Enghaugen, etterforsker i Oslo politidistrikt

Vi jobber med paragraf 311, som omhandler barn som har delt bilder av seg selv eller andre. Vi bistår også når barn har forgrepet seg på hverandre. Vi ser en økning i antall saker med unge mistenkte. Det er uvisst om det skyldes flere tilfeller eller økt tilbøyelighet til å anmelde. Den digitale verden gjør at det blir mange flere ofre og gjerningspersoner.

Trender

Vi har saker med barn ned i 9-10-årsalderen, der det er snakk om selvproduserte overgrep. Det kan være ulike grader av frivillighet, utforskning og tvang.

Vi har saker der voksne og unge etterspør bilder fra konkrete personer. Voksne, særlig menn, er tilstede på nettfora for barn. Én person kan nå et svært høyt antall barn. Vi ser at barn havner i trusselsituasjoner der de presses til å dele flere bilder.

«Mobilen blir som en overgrepsmaskin i lomma; barna befinner seg i en evig terrorsituasjon» (Enghaugen, J.N., 2019).

Vi får også saker som vi ikke anser som ekstremt alvorlige. Det kan for eksempel være en ung jente med en eldre kjæreste. Det er ikke alltid lett å vite hvor man skal lande. Barnehuset og kompetansesentrene er gode sparringspartnere. Vi må gjøre hverandre gode, ikke rope «ulv» hver gang det gjelder barn og seksualitet.

Erfaringer

Vi har saker med multifornærmede, der én fornærmet kan være inne i et titalls saker. Eksempelvis hadde vi en 12-årig jente som hadde mange nettkjæresten og sendte mye nakenbilder. Hun var tidligere utsatt for overgrep av stefar. I ettertid fortalte hun at hun så ikke på bildene som noe vanskelig. Hun opplevde relasjonene som fine, at hun fikk kjærlighet – i kontrast til overgrepene fra stefar.

I andre saker er det snakk om utøvere som forgriper seg på mange utsatte. Internett gir unike muligheter til å nå over millioner av mennesker som kan være sårbare for luring og trusler. Nettet gir store muligheter for nesten alle, noe som medfører at vi har et bredt spekter av ulike utøvere. Det er utfordrende for oss når vi får inn saker med særlige sårbare som kanskje generelt har en lav fungering, men som har lært seg å lure og true for å få nakenbilder på nettet.

Vi ser saker der unge jenter selger seg på Snapchat. Man kan betale for abonnement på nakenbilder, og jentene kan tjene godt på å sende bilder. Det er i utgangspunktet frivillig, men det er ikke bra.

«De fornærmede kommer sjelden til oss. Det er utfordrende å nøste i sakene. Vi er avhengig av å få den ene saken som blir hullet på verkebyllen. Dere må ikke være redd for å komme til oss med en liten sak: den kan åpne opp for flere» (Enghaugen, J.N., 2019).

Vi ser at grovheten i sakene blir stadig verre. Tilgangen til porno er ekstrem, det gjelder også ekstrem porno. Det er kort vei fra å se filmer med vanlig sex til sex med dyr, BDSM og overgrepsmateriell. Vi har saker der unge gutter blir interessert i å se på dette, hvor de utveksler bilder tatt i garderobesituasjoner med voksne pedofile, i gjenbytte for ekstremt overgrepsmateriale. Det kan være snakk om filmer som involverer tortur eller drap på spedbarn. Det er viktig å ta vare på den mentale helsen når man jobber i dette feltet. Vi ser også en rekke tilfeller av selvmord, enten blant voksne som ikke orker å leve med at de har seksuell interesse for barn, eller unge som befinner seg i en utpressingssituasjon.

Samtidig er det håp. Vi blir stadig bedre på tekniske utfordringer som IP-kryptering. Vi ser at en 13-åring eller 16-åring har gode muligheter for behandling sammenlignet med en 50-åring som har sett på overgrepsmateriell i 20 år. Det er givende å jobbe i dette feltet, og å få barna ut så tidlig som mulig, så de blir sunne voksne.

3.3 Vi vil – men får vi det egentlig til? Om samarbeid mellom instansene

v/Norunn Vorland, NKVTS

Ved bruk av fokusgrupper fra kommunesektoren og enkelte statlige tjenester har vi kartlagt de kommunale tjenestenes arbeid med barn og unge med skadelig seksuell atferd (NKVTS rapport nr 3-2018). Vi har blant annet belyst:

- Hvilke utfordringer opplever ansatte når de skal arbeide med barn og ungdommer som viser en bekymringsfull seksuell atferd?
- I hvilken grad og på hvilken måte samarbeider kommunalt ansatte tverretattlig i SSA-saker?

- Hvilke rutiner, handlingsplaner eller verktøy benyttes i arbeidet med denne gruppen barn og unge?
- Hva mener kommunalt ansatte selv kan styrke arbeidet og samarbeidet om barn og unge med bekymringsfull seksuell atferd?

Her vil vi ha fokus på første og siste punkt.

Utfordringer i arbeidet med barn og unge med SSA

Ansatte forteller om personlige utfordringer så vel som faglige og strukturelle. Det kan være vanskelig å snakke med barn om seksualitet, særlig når det er barn som begår overgrep mot andre. Det er krevende å se hva barnet selv bærer med seg. I enkelte saker kan det være snakk om lokalsamfunn i opprør, der barnet kan møtes med stor uforstand. Det kan også være at hjelpeapparatet reagerer med alarm på noe som var normal utforskning, eller at de bagatelliserer noe som var et overgrep.

Det kan være vanskelig å ivareta en familie i krise. Mange føler de står ganske alene i dette arbeidet.

Det var bred enighet blant deltakerne om at arbeidet må skje på tvers av faginstanser. Det er stor vilje til samarbeid, men endel sier at samarbeidet ikke fungerer særlig godt.

Barnevernsansatte mener manglende kunnskap om skadelig seksuell atferd er den største utfordringen for godt samarbeid. Nok tid og ressurser oppleves også som en hindring. Mange opplever dessuten manglende vilje blant kolleger og overordnede til å involvere seg i sakene.

Blant ansatte i skole og skolehelsetjeneste er det særlig manglende rolleforståelse som forkludrer samarbeid. Manglende kunnskap, rutiner, ressurser og tid er andre utfordringer. Hos BUP nevnes tid og ressurser til å prioritere som hovedproblemet.

Alle tjenestene synes de vet hvem de kan samarbeide med, og at de opplever støtte fra kolleger og overordnede. Men manglende kompetanse hindrer godt arbeid overfor det enkelte barnet. Mer enn halvparten sier de ikke har fått opplæring i barns seksualitet (utenom AIM-kurs). Enda flere mangler opplæring eller utdanning om bekymringsfull seksuell atferd hos barn og unge. Mange mener dette er hovedårsaken til at saker ikke tas opp og meldes til aktuelle samarbeidspartnere: «Vi må være hundre prosent sikre, for konsekvensene om vi tar feil er så store.»

Særlig lærerne mente de kom dårlig ut på tid og ressurser til tverretatlig arbeid. De opplever at det er vanntette skott mellom etatene, at ansvar pulveriseres, og at tjenestene skyver ansvar over på hverandre. De opplever uro over at barn blir kasteballer i systemet og får en tilleggsbelastning i bagasjen. Alle tjenestene savner tydeligere og mer håndfaste føringer på hvordan sakene skal håndteres. Taushetsplikten blir sett som en utfordring.

Det er enighet om at BUP skal ha ansvar for utredning av barn med skadelig seksuell atferd. Samtidig mener de tilbudet i BUP ikke møter behovene. Poliklinikkene har verken kompetanse eller kapasitet nok. De ansatte er fornøyd med kompetansen de får fra Statens barnehus, men mener førstelinjetjenestene må få et mer tilgjengelig tilbud til barn med skadelig seksuell atferd.

Oppsummert er det behov for:

- Nasjonale retningslinjer
- Bedre kunnskap om skadelig seksuell atferd i grunnutdanningen
- Fortsatt satsning på kunnskap- og kompetanseheving
- Avklaring av roller i forhold til skadelig seksuell atferd ved Statens barnehus
- Bedre kompetanse og ressurser i BUP
- Videre forskning: Barnas stemme må bli hørt, omfang av barn og unge med skadelig seksuell atferd bør kartlegges og man må følge opp implementering av AIM-kursene.

Konferansierenes innledning til Æ E MÆ**Vi vil starte med diktet Nord av Rolf Jacobsen:**

Se oftere mot nord

Gå mot vinden, du får rødere kinn

Finn den ulendte stien

Hold den

Den er kortere

Nord er best

Vinterens flammehimmel, sommernattens solmirakel

Gå mot vinden

Klyv berg

Se mot nord

Oftere

Det er langt dette landet

Det meste er nord

3.4 «Æ E MÆ» – For trygge og robuste barn. Erfaringer fra Sortland kommune

v/ Kitt Hege Vestå og Vibeke Ellingsen, Sortland kommune

Bakgrunnen for arbeidet i Sortland kommune er at vi en periode opplevde mange tunge overgrepssaker. Vi har utviklet en helhetlig modell for forebygging av vold og overgrep. Det starter på helsestasjonen, vi jobber med det i alle barnehager, i 3. klasse, 7. klasse og med russen. I 2015 ble vi kåret til årets oppvekstkommune. I 2019 ble prosjektet vårt tatt med i regjeringens handlingsplan mot voldtekt.

På helsestasjonen starter det med at foreldrene får kunnskap om overgrep. Vi holder kurs for foreldre for å styrke tilknytningen og skape en trygg relasjon. Babymassasje er et populært tilbud.

I barnehagen lærer barna om kroppen, og hva de ulike kroppsdelene heter. De øver på å sette egne grenser, og å respektere andres. Vi har årshjul og temaplaner for å sikre at alle barn kommer gjennom alle temaene.

Temaene handler om å bli glad i egen kropp, bli kjent med følelser, si fra og sette grenser, gode og vonde hemmeligheter og berøringer. Barna får kunnskap om hvordan vi blir til, og vi gjør barna kompetente på hvem de kan snakke med.

«Det er vi barnehageansatte som står for gjennomføringen. Vi kjenner ungene godt, og har en unik mulighet til å drive hverdagsforebygging» (Vestå, K. H., 2019).

I 7. klasse har vi et undervisningsopplegg på åtte timer i samarbeid med helsestasjonen. Elevene får lære om kropp, grenser, følelser, kjærlighet og seksualitet. For russen har vi et opplegg for å forebygge voldtekt. Da involverer vi helsesykepleier, en jurist og lærer. Russen har gitt gode tilbakemeldinger på at alle får lik informasjon, og at de lærer seg å passe på hverandre. Det skal være like selvfølgelig som å lære trafikk sikkerhet.

Kompetanseheving hos ansatte har vært en grunnleggende del av prosjektet. Alle som jobber med barn fikk et todagerskurs med sexologisk rådgiver Margrete Wiede Aasland, og vi har også nettbaserte kurs. Personalet må ta innover seg at overgrep og vold virkelig kan skje. De skal kjenne til tegn og symptomer på vold og overgrep. De skal ha kunnskap om hvilke konsekvenser det kan ha å bli utsatt for vold og seksuelle overgrep, og hvordan man kan møte, snakke og lytte til barns fortellinger.

Modellen involverer foreldre gjennom den første kontakten på helsestasjonen. Deretter tas det opp på foreldremøter i barnehagen, hvor vi snakker om prosjektets metoder, meldeplikt etc. Skolene gjennomfører også et foreldremøte i 7. klasse.

Vi har prøvd og feilet, og vi har blitt tryggere. Vi har funnet en god balanse mellom det humoristiske, at vi kan tulle og tøyse når vi snakker om pupper og rumpe, og det alvorlige. Barna lærer tidlig om stopp-hånden: at man kan sette grenser for egen kropp. Den bruker de daglig, og vi ser at når de blir større, klarer de også å si stopp. Barna får en naturlig, frigjort tilnærming til temaet, de lærer at de kan snakke om vanskelige ting, og at de kan snakke med mange forskjellige voksne om dette.

Anbefalte bøker

Jeg er meg, min meg (Eli Rygg og Margrete Wiede Aasland)

Au! De voksne slår! (Anne Vibeke Fleischer & Rikke Mølbak)

Anbefalte nettsider:

Eemæ.no

Dinutvei.no

Foreldrehverdag.no

reddbarna.no/jegerher

Folkom.no

legvet.no

Anbefalt film/media:

NRK Super: Kroppen min eier jeg

NKVTS: Vær en superhelt

RVTS: Har du en vond hemmelighet?

3.5 Svaret er samrådsmøter – hva gjør vi når vi vet?

v/ Helle Kleive, Betanien sykehus, V27

Tenkt case: Ole (15) har forgrepet seg på lillesøster (8). Hva gjør du?

Du kan ringe et sted for å få hjelp, og drøfte saken anonymt. Du kan kontakte nærmeste barnehus eller RVTSS (ressursenhet for vold og traumatisk stress). Det finnes også egne konsultasjonsteam i de fleste regioner.

Hva med taushetsplikten?

Det var oppløftende å høre politimesterens ord om taushetsplikten: At det er bedre å si litt for mye enn for lite for å få til god handling. Vi ser mange gode løsninger rundt taushetsplikten, som at man kan diskutere saker anonymt når man rådfører seg med andre instanser. Det er til barnets beste at det lages en plan. Det mener også foreldrene: de er som regel takknemlige for at noen tilbyr hjelp, og er som oftest interessert i å gjøre «alt» for at gutten skal få best mulig hjelp.

Du kan videre sørge for at det innkalles til et samrådsmøte (et møte for å lage en plan).

I en startfase når det er mest akutt, er folk mest villige til å møtes. I et samrådsmøte kommer alle aktuelle instanser sammen, f.eks.: barnevern, PPT, BUP, kommunepsykolog, skole, helsesøster, barnehus, politi, barnehage, fastlege, familievern, institusjon, habiliteringstjeneste og andre i førstelinjen/andrelinjen.

På møtet går man gjennom historien fra A til Å. Hva har skjedd? Hvem gjør hva videre? Det er viktig å ha en knallhard møtestruktur. Hver instans oppsummerer kort hva de vet, hvilke tiltak som er satt inn, samt bekymringer. Man skal ikke avbryte med kritikk. Deretter kan man drøfte mer fritt: Hva er best for gutten? Hva kan min instans gjøre? Man blir enig om ansvarsfordeling, samt tid for neste møte.

«Formålet med samrådsmøtet er å lage en plan som tar utgangspunkt i det akutte/her og nå, risiko for gjentagelse, trygghetsplan (hjem, skole, fritid, institusjon), tiltaksplan og eventuelt utredning/behandling» (Kleive, H., 2019).

Man kan foreta en trygghetsvurdering med utgangspunkt i:

- Trafikklyset: www.hertervigforlag.no/trafikklyset
- Erasor
- AIM2

«Profesor» er et verktøy for vurdering av behandlingstiltak.

Barnevernets ansvarsoppgaver er å undersøke bekymringsmeldinger, sørge for sikkerhet og ivaretagelse av familien, «underrettelse til politiet» (overlevering av informasjon/ anmeldelse av forhold), samt sette inn tiltak.

BUPs ansvarsoppgaver er å foreta en trygghetsvurdering, generell BUP-utredning, samt spesifikk utredning av den skadelige seksuelle atferden. BUP skal følge opp familien og den unge, og sørge for behandling for offer og overgriper (hos hver sin behandler).

V27 er en ressursenhet for Helse Vest som tilbyr hjelp i SSA saker.

Nasjonalt klinisk SSA-nettverk er et kompetanseutviklingsprosjekt underlagt V27, fra 2018-2020 som skal bygge opp kompetanse innen psykisk helse for barn og unge knyttet til problematisk og skadelig seksuell atferd 0-17 år i hver helseregion. Hovedmålet er å få til behandlingstilbud uavhengig av bosted basert på best tilgjengelig kunnskap.

Nettsiden vår:

<https://betaniensykehus.no/avdelinger/betaniensykehus/barne-og-ungdomspsykiatrisk-poliklinikk/ressursenhet-v27>

3.6 Konsultasjonsteamet i Oslo – en presentasjon ved bruk av kasus

v/Helge Angell-Hansen og Konsultasjonsteamet Statens Barnehus, Oslo

Vi har holdt på i tre år med konsultasjon til etater som er bekymret for skadelig seksuell atferd. Vi er et reflekterende team, som ikke erstatter eksisterende samarbeidsrutiner. Rådsøkere skal få et tverrfaglig perspektiv på sin bekymring.

Rådsøkere, for eksempel en lærer eller barnehage, kan oppleve å stå veldig alene med sin bekymring. Landskapet med alle systemene er vanskelig å orientere seg i. Mange synes ikke de får den støtten de trenger fra ledelsen eller kolleger, og kan oppleve en faglig og følelsesmessig ensomhet.

Eksempel på sak til konsultasjonsteamet:

Deltakere er juridisk seksjon i kommunen, politi, familievern, PPT, barnehuset, barnevern og helsesykepleier. Kontaktlærer og rektor presenterer en sak med en ni år gammel gutt som har hatt grenseoverskridende seksualisert atferd.

Rådsøkerne ønsker innspill fra konsultasjonsteamet, og spør om det er grunn til bekymring. Hvordan skal de håndtere situasjonen?

Konsultasjonsteamet stiller spørsmål til rådsøkerne:

Hvordan er samarbeidet med foreldrene? Hvordan klarer han seg sosialt og faglig på skolen?

Hvordan sier gutten selv at han har det, og har man sett noen atferdsendring?

Teamet reflekterer seg imellom rundt hvordan man oppfatter bekymringen. Kan gutten selv være utsatt for overgrep? Rådsøkerne får råd om hvordan de kan snakke med ham. Man tar opp forholdet mellom foreldrene og at det er et konfliktfylt og vanskelig samarbeid.

Teamet mener det er grunn til å tro at det er en sammenheng mellom omsorgssituasjonen og guttens problemer. Skolen bør fortsette å melde bekymring til barnevernet, som bør gjøre flere undersøkelser. PPT er opptatt av at han bør følges opp på det faglige og sosiale.

Skolen bør få til et bedre samarbeid med foreldrene, siden de har en konflikt som påvirker gutten. Her kan familievernet bidra med terapi eller foreldreveiledning.

Rådsøkerne oppsummerer etter møtet at innspillene har fått dem til å reflektere mer over den voldsomme foreldrekonflikten, som har tatt så mye fokus at de ikke har sett guttens behov.

Under konsultasjonsteamet svarte rådsøkerne også at de hadde fått tips og råd til hvordan snakke med gutten, at de ikke skulle være så redd for å snakke med han, men huske å loggføre spørsmål og svar og kontekst for uttalelser.

3.7 Når samarbeid fungerer

v/ Per Arne Lidbom, A-BUP i Kristiansand

TVERS er et tverretatlig samarbeid i saker hvor det er barn eller unge med skadelig seksuell atferd. I Kristiansand forsto vi tidlig at dette er et problemområde som krever flere faginstanser. TVERS startet som prosjekt i 1992, og ble et fast tiltak i 1998. Vi dekker Øst-Agder og Vest-Agder.

Vi har etablert en behandlingsgruppe bestående av terapeuter fra de ulike etatene: Familiekontoret, A-BUP, DPS og RVTS. Hver etat forplikter seg for å tilrettelegge slik at TVERS kan drives som beskrevet. Etatene forplikter seg til at terapeutene får nødvendig veiledning og tid til fordypning. Det er ikke den enkeltes oppgave å spørre om å få tid; det er et ledelsesansvar.

Barnevernet henviser saker til TVERS, og den enkelte medarbeider forplikter seg til å være med i terapimøtene når dette er ønskelig.

«Det er avgjørende at barnevernet er med. De har lovhjemmel til å sette i gang tiltak» (Lidbom, P.A. 2019).

Vi har først en fellessamtale med den unge og foreldrene, deretter en enesamtale mellom ungdom og terapeut, mens barnevern og foreldre snakker sammen. Vi blir enig med ungdommen om hva vi skal fortelle de andre, og har et avslutningsmøte der ungdommen og terapeuten forteller hva de har snakket om.

I årenes løp har vi hatt en utskifting av terapeuter, koordinatorene og saksbehandlere. Fokus har hele tiden vært at man i disse skiftene har hatt noen som ivaretar og viderefører kulturen og det tverretatlige samarbeidet som har blitt opparbeidet gjennom flere år.

For få år siden ville jeg aldri trodd at jeg skulle snakke til 400 personer i samme fagfelt. At vi er så mange som vil hjelpe fra ulike etater er helt vesentlig for å lykkes.

Muntlig innspill fra Barneombudet om å endre lovtekst om taushetsplikt:

- Taushetsplikten er ikke til hinder for at barnevernstjenesten og andre barnevernsmyndigheter formidler opplysninger til andre tjenester og instanser som skole, barnehage, familievern og helsetjenestene for at barnet skal få et best mulig og helhetlig tjenestetilbud.

Vi tenker at akkurat dette er klargjørende og bør inn i selve lovteksten. Det kan oppfordres til at andre også ser på dette og kommenterer dette i høringen sin.

3.8 Hva kan spesialisttjenesten bidra med – ulike BUP-er deler erfaringer

v/Hanne Refsnæs Neitzel, BUP Molde

De fleste av oss bor ikke i Oslo, Trondheim eller Bergen. Vi bor på mindre steder med andre betingelser. Pakkeforløpet har medført mange nye krav uten så mye mer ressurser. I tillegg har vi utfordringer med kompetanse og erfaring fra å jobbe med skadelig seksuell atferd.

Vi har sett at det kan være hensiktsmessig å etablere en egen ressursgruppe for voldsrisiko og skadelig seksuell atferd. På den måten har vi mer mengdetrening og bedre kalibrering. Vi ser også at det er en del behandlere som vegrer seg for tematikken, og at det er viktig med kompetanse og trening, spesielt for å kunne stå i saker hvor den skadelige seksuelle atferden er alvorlig. Bruken av Skype-møter og veiledning kan sikre at vi kan ha dialog med viktige faginstanser både innenfor eget foretak, men også i resten av landet.

Med utgangspunkt i vårt geografiske område ser vi også at det vil være nødvendig å tilrettelegge for hva som kan være et hensiktsmessig tilbud. Utenfor de store byene er det nok utfordrende å få til et stort konsultasjonsteam, men det er ønskelig at man bruker de ressursene som finnes, og her er BUP en viktig aktør.

3.9 Per Arne Lidbom, A-BUP Kristiansand

Som terapeut i TVERS opplever jeg at det kan være ulike forventninger til det som skal skje i terapien. Hvis samarbeidet med de andre etatene ikke er godt nok, og man har forventninger om mirakler, er det sjelden det skjer. Noen ganger må man ta imot historiene uten at man handler på alt man får i fanget. Det handler om å ha engasjement og interesse for å møte mennesker og vise dem respekt. Det skal lite til for at de som kommer, setter pris på hjelpen de får.

Terapibegrepet har fått en magi rundt seg. I møte med helsesøstre kan jeg si: «Så flott terapi du driver!» De sier: «Nei, dette er ikke terapi, det er bare en samtale.» Men hva er terapi? Det er et rom der man kan snakke om livet på en god måte.

Et gjennomgående tema i dette fagfeltet er at mange tenker at de ikke har kompetanse nok. Det skjer noe med oss når det er snakk om intimitet og seksualitet, vi blir usikre. Dere kan kanskje ikke nok, men dere kan mer enn dere tror. Å møte folk som medmennesker på en måte som gjør at familier føler seg ivaretatt, er en kompetanse alle her har. Dere skal stole på den kompetansen.

3.10 Ta makten tilbake – i møte med egen overgriper

v/Ethel Fjellbakk Wright, Konfliktrådet Østfold

I Konfliktrådet jobber vi med gjenopprettende prosesser, der de som er utsatt for en krenkelse, kan få sjansen til å forsone seg med fortiden. Et eksempel på en slik sak er historien om Marie. Vi ble først kontaktet av Maries bror Vidar. Han fortalte at han ønsket å se henne, han hadde ikke sett henne på 14 år. Vidar fortalte at han hadde forgrepet seg på henne. Med egne ord sa han at han hadde gjort «det verste man kan utsette en søster for». Overgrepene hadde fortsatt over tid uten at foresatte hadde forstått det. Dårlig samvittighet og selvbredelse hos foresatte preget også familierelasjonene.

Marie var blitt til et incestoffer. Det er en krevende tittel. Vi er så mye mer enn våre beste og verste handlinger. Blir vi tredd inn i en boks, begynner vi etter hvert å tro at det er der vi hører hjemme. Marie ble et incestoffer fordi hun ble behandlet som det. I løpet av de neste 14 årene møtte hun et stort antall systemer og behandlere.

Hun var 28 år da jeg traff henne. Hun var ung ufør, og trodde hun var ødelagt.

Mor/datter-relasjonen var preget av skyldfølelse, der moren la mye arbeid i å beskytte datteren. Hjelpeapparatet hadde gitt instruks om at Marie ikke fikk snakke om overgrepene på kveldstid, så hun skulle få sove. Men det var bare på kveldstid hun hadde behov for å snakke om det.

Ingen hadde nevnt for Marie at det går an å treffe broren sin. Si hva han har gjort. Vi vet hva de møtene har gjort med livet hennes nå.

Marie og broren har hatt to møter. Først hadde hun flere forberedende møter med oss. Partene må selv vite når de er klare. De kan bli klare om de gis muligheten. Å samtykke til et møte og å være klar er ikke alltid samme ting. Å være klar betyr at man har ønske om endring. Man må orke å snakke om det som har skjedd. Noen ganger synes hjelperne det er så vanskelig at man ender opp med å snakke om andre ting. Man må klare å håndtere og regulere egne følelser, og være forberedt på at den andre kan ha en annen opplevelse av det som skjedde.

Den som tilrettelegger møtet må være upartisk, så begge partene har tillit til dem. Man kan ikke gå til møtet med den hensikt å krenke den andre eller gjøre den andre avmektig.

Det er veldig sjelden vi i Konfliktrådet møter noen av partene i etterkant. Jeg møtte Marie tilfeldig, og var så heldig at jeg fikk høre hvordan det hadde gått med henne. I dag er dere også så heldige å få møte henne.

Marie forteller:

Det startet med et brev fra broren min, om at han ville møte meg sammen med en megler. Først ble jeg sint, og tenkte: «Hva er dette?» Så fant jeg tonen med deg, Ethel. Etter et halvt år med forberedende møter tenkte jeg «OK». Jeg klarte å møte ham, selv om det føltes sykt vemmelig. Nervene tok overhånd. Hvem vil møte overgriperen sin – er det en form for terapi?

Jeg fikk ikke så mye ut av det første møtet, og tenkte at vi fikk ta et møte til. Jeg skjønnte i møtet at jeg kommer ikke lenger. Men jeg fikk tømt sinnet mitt, og leste opp et brev om at han hadde ødelagt livet mitt. Jeg synes mest synd på ham. Jeg ble sint på meg selv – hvorfor syntes jeg synd på en som hadde ødelagt livet mitt? Men jeg synes fortsatt synd på ham.

Jeg er ikke et incestoffer mer. Det intense sinnet løsnet. Jeg gikk så lenge med den hemmeligheten – så låste det seg opp. Nå kunne jeg utforske: hvem er jeg?

Jeg føler ikke lenger at jeg er ødelagt. Jeg er stolt av meg selv – jeg har gjort hele jobben selv!

4 Ønsker og anbefalinger hentet fra ulike innspill i løpet av konferansen

4.1 Oppsummering (med anbefalinger)

- Språk er viktig: Vi trenger en felles terminologi og en forståelse av hva som ligger i de ulike kategoriene for å sikre et best mulig samarbeid på tvers av etatene. Bruk av begreper og forkortelser kan virke fremmedgjørende. Det kan derfor være hensiktsmessig å avstå fra bruken av SSA (som forkortelse). For de involverte ligger det mye følelser i det og dette kan distansere fagmiljøet fra de som trenger bistand.
- Taushetsplikt skal ikke være til hinder for å ivareta barnas beste.
- Alle instanser har en felles agenda: Å hindre seksuelle overgrep mot barn og ungdom.
- Det er viktig å tenke forebygging på flere nivåer: Både i forkant og i etterkant av hendelser hvor fokus bør være å redusere sannsynligheten for bekymringsfull eller skadelig seksuell atferd.
- Det finnes i dag mange hjelpemidler for å støtte arbeidet rundt bekymringsfull og skadelig seksuell atferd: På systemnivå er det etablert ulike nettverk og konsultasjonsteam i regionene, og man kan få støtte og opplæring ved RVTsene. Det er oversatt viktige verktøy som en kan støtte seg på i en intervensjon. Det jobbes i dag med å samle verktøyene i en nettportal. 2 av de kanskje viktigste verktøyene som etableres i Norge i dag er «Trafikklyset» og AIM manualene.
- Handlingsplaner må inkludere tiltak mot barn/ungdom, foresatte og profesjonelt personale.
- Arbeidet rundt barn og unges seksuelle helse bør starte på helsestasjonen.
- Det er nødvendig med årshjul og temaplaner for at sikre at temaene blir behørig dekket.
- Det er personalet som kjenner barna best som bør stå for undervisningen, da dette gjør situasjonen tryggere.
- Ved undervisning i skolen får foresatte generell informasjon, men foreldrene blir ikke informert om når undervisningen vil finne sted.
- En del begreper må oversettes for barn: «Hva betyr egentlig seksuelle overgrep?»
- Å snakke om seksualitet med barn kan kjennes rart og utrygt ut, men med erfaringer blir det lettere.
- Vi må innse at man i alle møter er med på viktig endringsarbeid.
- Å møte folk som medmennesker på en måte som gjør at familier føler seg ivaretatt er en kompetanse de fleste profesjonelle har.
- Gode tilbakemeldinger på seksualundervisningen fra barna som sier at vi trenger å vite noe om dette.
- Viktig å kunne drøfte saker anonymt med konsultasjonsteam og andre ressursentre for å kunne få innspill.
- Formålet med et samrådsmøte er å lage en plan som tar utgangspunkt i samarbeid for å ivareta situasjonen her og nå og å lage gode planer for ivaretagelse på sikt.
- Det er avgjørende at barnevernet er med. De har lovhemmel om å sette i gang tiltak som andre instanser ikke har.
- Viktig å se på BUP som en viktig ressurs inn.
- Konsultasjonsteamet kan være en god mulighet for å få belyst saken og sikre en mer helhetlig ivaretagelse.
- Bekymring fra politiet for en negativ utvikling med stadig yngre utøvere og mer alvorlige handlinger.

- Viktig å se personen bak handlingene og huske at barn og unge i utvikling trenger særskilt oppfølging og støtte. Dette gjelder for alle, også barn og ungdom som blir tiltalt for seksuelle overgrep.
- Viktig med generell informasjon om kropp og seksualitet, da mange unge mangler kunnskap om hvor grenser går for seksuelle krenkelser og overgrep.
- Vi snakker ikke om barn som har avvikende seksuell legning, følelser eller psykiske lider, men om en uhensiktsmessig atferd.
- Gjennomgående trekk er reguleringsvansker, sosiale vansker, lærevansker, lav selvtillit, angst og ulike former for opplevelse av omsorgssvikt.
- For å sikre gode tiltak trenger man et individuelt og tilrettelagt fokus.
- Skal vi kunne hjelpe barn og ungdom så må vi tørre å lytte til deres historier og ta deres bekymringer på alvor, det er viktig at vi fokuserer på deres ressurser og mestring.
- Viktig å huske at politiets agenda er å forebygge nye overgrep og kan være en viktig støttespiller også i et forebyggingsperspektiv.
- Politiet etterforsker saker for utøvere ned til 12 år og kan også ut fra etterforskningshensyn etterforske saker med utøvere under 12 år når dette anses som hensiktsmessig.
- Viktig at politiet blir kontaktet tidlige ved nettovergrep, da man i flere saker ser en rask spredning og finner mange utsatte.
- Politiet har i dag mange muligheter i etterforskning av nettovergrep for å finne utøveren(e).
- Risikovurdering har en stor feilmargin og har i liten grad en nytteverdi i samfunnet. Fokus bør i større grad være å fokusere på faktorer som hindrer vedkommende i å begå nye negative handlinger. I denne sammenhengen ser man at samarbeid med skole og fokus på fritidsaktiviteter er viktige faktorer.
- Den beste måten å forebygge seksuallovbrudd blant unge utøvere er å styrke deres beskyttende faktorer og generelle seksuelle helse
- Det er viktig å følge opp barn og ungdom over tid for å unngå tilbakefall. Spesielt sårbare de første årene etter en hendelse.
- Det er viktig å komme tidlig inn og man bør se på hvordan man kan bruke de enkelte instansene som ressurser.
- Gjenopprettende prosesser bør være en viktig del av oppfølgingen. Konfliktrådene har mye erfaringer med å hjelpe utøvere og utsatte til å forholde seg til hverandre i etterkant av alvorlige hendelser.
- Partene må selv vite når de er klare til å gjennomgå gjenopprettende prosesser. De kan bli klar om de gis muligheten. Å samtykke til møte og å være klar er ikke alltid samme ting.

4.2 Ønsker/Utfordringer:

- Vi ser en positiv utvikling i fokus på barns og unges seksualitet, men det er fremdeles mange hindringer når det kommer til å gi barn og unge et tilstrekkelig godt tilbud. Dette er hindringer både på system-nivå og et mer personlig nivå som systematisk må adresseres.
- Vi må også i større grad trene på å se og hjelpe barn og ungdom på lik linje som vi trener på brannøvelser, fordi det er gjennom praktiske treninger at vi kan bli flinkere til å avdekke overgrep.

- Behov for flere kommunale handlingsplaner og egne planer på ulike institusjoner hvor barn og unge er.
- Det er tydelig at profesjonelle trenger å få hjelp til og håndtere skam, usikkerhet og egne barrierer for å kunne være til hjelp på veien mot sunn seksuell utvikling.
- Generelt bør man styrke rettssikkerheten for alle barn i avhør.
- En bør benytte Statens Barnehus som en kompetanseenheter for best mulig ivaretagelse også av utøvere.
- Behov for egne ressursgrupper innenfor spesialisthelsetjenesten.
- En tydeliggjøring av taushetsplikten i lovteksten. Forslag: Taushetsplikten er ikke til hinder for at barnevernstjenesten og andre barnevernsmyndigheter formidler opplysninger til andre tjenester og instanser som skole, barnehage, familievern og helsetjenestene for at barnet skal få et best mulig og helhetlig tjenestetilbud.
- Barn som utøvere bør få rettigheter på linje med utsatte barn i forbindelse med avhør. Dette anses som viktig for å sikre en lik praksis i hele landet
- Avhør bør tilrettelegges og spesialiseres for å optimalisere informasjonsuthenting og ivareta barna.
- Det er behov for et enda tettere tverrfaglig samarbeid også i forbindelse med avhørene.
- Vi må også hjelpe og støtte barn som gjennom sin seksualitet utøver en form for selvskading.
- Det bør være et fokus på seksualitet også ved behandling av egne traumer.
- Det bør etableres organiserte støttegrupper for foreldre og unge med skadelig seksuell atferd for å sikre ivaretagelse og redusere stigma.
- Fagpersoner trenger et generelt kompetanseløft for å kunne jobbe med temaet.
- Det er behov for at det settes av mer tid til tverrfaglig samarbeid blant annet for lærere.
- En må jobbe mer med å sikre at barn ikke faller mellom systemene.
- BUP etterlyser ressurser for å kunne fylle sin rolle i behandlingen av skadelig seksuell atferd.
- Vi trenger noen nasjonale retningslinjer.
- Fortsatt satsning på kunnskap- og kompetanseheving.
- Videre forskning: Barnas stemme må bli hørt, omfang av barn og unge med skadelig seksuell atferd bør kartlegges og implementering av AIM-kursene må følges opp.
- Det må jobbes med å legge til rette for gjenopprettende prosesser. Dette bør gjøres gjennom å gi kunnskap og forståelse til hjelpeapparatet og mer informasjon til befolkningen om formål og muligheter.